

Nederlandse vertaling Podcast van Animal Matters over de wolf in Nederland.

Interviewer : Debbie Rijnders

Gasten : Luigi Boitani en Erwin van Maanen

Interviewer: De wolf is terug in Nederland. Voor sommigen is het een symbool van succesvol natuurbehoud. Voor anderen is het een bron van zorg, angst of boosheid. Het debat is fel en vaak zwart-wit. Je beschermt of grijpt in. Je laat ze leven, of je verwijderd ze. Maar wolven trekken zich niets aan van onze meningen. Ze reageren op ruimte, prikkels, mensen, honden en grenzen – of het gebrek daaraan.

In deze aflevering van de podcast Animal Matters gaan we voorbij aan slogans en emoties. Ik spreek met de Italiaanse wolvenexpert, professor Luigi Boitani, één van Europa's meest ervaren wolvenecologen. Sinds 1972 wijdt hij zich aan de ecologie en bescherming van wolven. Hij is betrokken bij Europees beleid, wetenschappelijk onderzoek en recente rapporten over zogenaamd brutaal gedrag bij wolven (bold wolves). Hij is voorzitter van de Large Carnivore Initiatief for Europe en publiceerde samen met David Meech bijdragen voor de IUCN (International Union for Conservation of Nature) over wolven, waaronder de vermelding op de Rode Lijst.

Ook bij ons is ecooloog Erwin van Maanen, die zijn expertise en directe betrokkenheid bij verschillende incidenten meebrengt om de situatie in Nederland toe te lichten. Ze praten over wat we weten – en ook over wat we nog niet weten – over wolven in dichtbevolkte landen zoals Nederland, over gewenning aan mensen en honden, en de kernvraag: wanneer wordt wolvengedrag een risico?

Dit podcastgesprek is bedoeld voor iedereen die de wolf serieus neemt, of je nu voor, tegen, of vooral op zoek bent naar onderbouwde informatie. Welkom Luigi, welkom Erwin. Fijn dat jullie allebei meedoen aan deze podcast.

De eerste vraag is voor jou, Luigi. Jij bent een van de toonaangevende wolvenexperts in Europa en al decennialang actief in dit vakgebied. Kun je kort uitleggen vanuit welke rol en expertise jij kijkt naar de huidige wolvensituatie in Europa en vooral in Nederland?

Boitani: Dank je wel. Dank voor deze uitnodiging. Ik werk in feite al sinds 1972 met wolven, toen we de eerste wolf in Midden-Italië vingen en een van de eerste zenderhalsbanden in Europa op een zoogdier plaatsten. In het begin was mijn werk vooral gericht op meer inzicht krijgen, zodat we ze beter konden beheren.

Door de decennia heen is mijn werk steeds meer verschoven naar het **beheer**, de bescherming en de **politieke aspecten** van het omgaan met wolven, en het allerbelangrijkste: **de interacties tussen wolven en mensen**. Want uiteindelijk is het behoud van wolven eigenlijk een kwestie van het managen van mensen, niet van wolven. Wolven weten prima wat ze moeten doen zonder onze tussenkomst.

De situatie in Europa vandaag, grofweg, is dat we veel meer wolven hebben dan vroeger. Wolven hebben hun verspreidingsgebied uitgebreid en hun aantallen zijn toegenomen in veel delen van Europa: in Spanje, Portugal, Italië. In Italië hebben we waarschijnlijk zo'n 4.000 wolven. Dat is een van de grootste populaties in Europa. Wolven zijn verspreid naar Duitsland en, zoals jullie goed weten, ook naar Nederland. Ze zijn teruggekeerd naar Scandinavië en hebben zich dus enorm verspreid.

Waarom is dat gebeurd? Ten eerste: wolven zijn een van de meest flexibele en aanpasbare dieren op aarde, vergelijkbaar met ratten en mensen. Ze kunnen overal leven en zich voeden met vrijwel alles. Ze zijn van nature zeer flexibel, zowel qua gedrag als ecologie. Dus als je ze laat doen wat ze willen, vind je ze uiteindelijk gewoon in de stad, samen met mensen. Geen twijfel.

Een andere belangrijke reden is het verlaten van veel onproductieve of slecht productieve landbouwgronden, vooral in berg- en heuvelgebieden. Deze gebieden zijn opnieuw bevolkt door grote herbivoren zoals wilde zwijnen en herten, en daar hebben wolven natuurlijk van geprofiteerd. Daarnaast zijn er andere redenen, zoals natuurbeschermingswetten en een grotere bewustwording bij lokale gemeenschappen. Maar de twee belangrijkste redenen zijn: Het flexibele karakter en aanpassingsvermogen van de wolf en de beschikbaarheid van grote, lege gebieden waar ze zich konden uitbreiden.

Interviewer: Een belangrijke vraag: In augustus 2024 stuurde je een brief naar de Nederlandse regering waarin je opriep tot actie. Wat was de directe aanleiding om die brief op dat moment te schrijven?

Boitani: Nou, we ontvingen... (en hier spreekt hij namens de Large Carnivore initiatief for Europe) berichten over de situatie die zich in Nederland aan het ontwikkelen was: met tamme of half-tamme dieren, het grote enthousiasme van veel mensen om wolven te benaderen en foto's te maken, enzovoort. Tegelijkertijd kregen we informatie dat er op het gebied van planning – hoe dit alles te beheren – nauwelijks iets werd gedaan. We voorspelden dat er problemen zouden komen, en die zijn er inderdaad gekomen. Dus we hebben die brief geschreven als een waarschuwing.

Interviewer: Erwin, wil jij hier iets over zeggen?

Van Maanen: Ja, zeker. Ik volg de terugkeer van de wolf al sinds mijn werk rond het millennium in Roemenië, waar ik Luigi ook ontmoette tijdens een van de bijeenkomsten van de Large Carnivore Initiatief in de bergen. Een totaal andere setting voor wolven dan we hier in Nederland hebben. Daar was het destijds heel moeilijk om een wolf te zien. Wolven waren erg schuw, ook omdat ze werden bejaagd. Vanaf ongeveer 2006 zagen we de eerste wolven Duitsland binnenkomen in grotere aantallen en zich verspreiden. Ik ging daar kijken en volgde vervolgens de hele route van de terugkeer van de wolf tot aan de Nederlands-Duitse grens, waar ik een heel andere wolf tegenkwam dan hier in Nederland. In Duitsland zijn wolven meestal nog behoorlijk schuw. Het landschap is groter, leger, vooral in Noord-Duitsland. Er is minder bevolking, minder interactie tussen

mensen en wolven, waardoor het feit dat wolven daar minder schuw worden niet zo'n groot probleem is.

En toen zag ik de wolf terugkeren in Nederland, waar we de eerste gevallen van gewenning zagen. Er zijn zelfs twee wolven geweest waarin er fysieke interactie was tussen mensen en wolven. In één geval leidde dat tot een interactie met in totaal vier mensen. Die wolf moest uiteindelijk worden verwijderd. We zien dus een situatie waarin Nederland een dichtbevolkt land is, met veel interactie tussen wolven en mensen door recreatieactiviteiten, mensen die overal actief zijn, en zoals Luigi al zei, zien we veel aanpassing bij deze wolven. Ze worden minder schuw, meer zichtbaar, ook door meer interactie, en ze komen in omgevingen terecht waarvan we nooit hadden gedacht dat wolven daar zouden verschijnen.

Als ik terugkijk naar 20 jaar geleden in Roemenië... Over brutaal gedrag gesproken: het rapport Bold wolf behaviour van december 2024 stelt dat veel van onze kennis over wolvengedrag afkomstig is uit afgelegen natuurgebieden met zeer weinig menselijke aanwezigheid. Betekent dit dat we nog relatief weinig weten over hoe wolven zich gedragen in een land als Nederland, Luigi?

Boitani: Nou, we hebben niet veel gegevens – ik bedoel harde wetenschappelijke gegevens – over het gedrag van tamme wolven, maar we kunnen voorspellen wat er gebeurt en ik voel me daar vrij zeker over. Zoals ik eerder zei: **wolven zijn extreem flexibel. Ze leren heel snel om zich aan te passen aan de lokale situatie.** Het is geen wonder dat een wolf die niet wordt weggejaagd, die een bepaald karakter of temperament heeft, of gewoon nieuwsgierig is, steeds dichterbij komt. **Hij vindt geen tegenstand en komt steeds dichterbij...** waarom niet?

Dus als je kijkt naar wolvengedrag en ecologie, herhaal ik altijd in mijn lezingen: de eerste vraag die je jezelf kunt stellen is: Waarom niet? Mensen vragen zich af: "Oh, komen ze echt in het centrum van Amsterdam?" En ik zou zeggen: waarom niet? Wat houdt ze tegen?

Interviewer: Het zou grappig zijn om ze door de Kalverstraat te zien wandelen. Hoe problematisch is het gebrek aan kennis wanneer wolven leven in landschappen met hoge bevolkingsdichtheid, intensief recreatief gebruik en weinig echte wildernis?

Boitani: We hebben niet veel gegevens nodig om deze situatie te beheren. Als we willen **samenleven met wolven**, moeten we de **interactie beheren**. Dat betekent: als wolven hun gang gaan zonder interactie met mensen, laat ze begaan. Maar **zodra ze interactie zoeken met mensen, moeten wij het initiatief nemen en beslissen wat te doen. We kunnen niet toestaan dat wolven zo tam worden dat ze potentieel gevaarlijk worden. Niemand is de laatste tijd in Europa door een wolf gedood, en dat willen we zo houden.**

Ik bescherm wolven al 50 jaar, dus ik voel me vrij zeker om te **pleiten voor een plan waarin de interactie tussen wolven en mensen zorgvuldig wordt beheerd om negatieve situaties te voorkomen.**

Interviewer: In hetzelfde rapport staat dat wolven die herhaaldelijk binnen 30 meter van mensen komen, mogelijk sterk gewend zijn aan mensen. Kun je uitleggen wat gewenning eigenlijk betekent bij wolven?

Boitani: Gewenning betekent dat de wolf heeft geleerd dat er niets gebeurt – niets negatiefs – als hij dicht bij mensen komt. Dus opnieuw: waarom niet? Wolven zijn nieuwsgierig en komen dichterbij om meer te weten te komen. Wat is dit? Wat gebeurt hier? Is het goed voor voedsel, of niet? Of is het leuk om mee te spelen?

We hebben zelfs interacties gefilmd in Italië, prachtige beelden van jonge wolven die dicht bij mensen kwamen om te spelen. Het was net een hond, laag op de voorpoten, uitdagend, alsof hij wilde spelen.

Van Maanen: Hetzelfde zagen we hier onlangs: een wolf die iemand in de enkel beet, een jonge wolf. Het leek op spel, maar als hij volwassen wordt, kan dat iets anders worden.

En misschien is het goed om uit te leggen: **vaak wordt gedacht dat tamme wolven gevoerd zijn door mensen. Dat is in sommige gevallen waar.** Maar ik denk ook dat het **de interactie en nabijheid tussen mensen en wolven** is die ervoor **zorgt dat sommige wolven hun schuwheid verliezen.** Er zijn consequenties, en ook karakter speelt een rol. Net als mensen hebben wolven verschillende persoonlijkheden, wat sommige wolven sterker gewend maakt aan mensen.

Daarnaast spelen ecologische factoren mee, zoals bij wolf GW3237M, die heel dicht bij mensen kwam en zelfs beet in de zomer – wat opmerkelijk is – en mogelijk te maken had met het feit dat hij veel voedsel moest verzamelen voor zijn roedel. **Zijn karakter, samen met de nabijheid van mensen, leidde tot fysieke interactie. Dus het is niet alleen omdat wolven gevoerd worden, zoals vaak wordt gedacht.**

Interviewer: Dat brengt me bij de vraag over onderzoek naar wolvengedrag tegenover mensen. Uitkomsten van 125 gemonitorde ontmoetingen (2002) tonen aan dat wolven zelden defensief gedrag vertonen tegenover mensen, zelfs niet wanneer er welpen aanwezig zijn. Sommige mensen interpreteerden het gedrag van wolf Bram tegenover kinderen als defensief, omdat het plaatsvond in de periode dat er welpen waren. Ik vraag het aan jullie beiden: wat is jullie visie op Brams gedrag tegenover kinderen?

Boitani: Ik wil niet specifiek op Bram ingaan, maar laat me één ding zeggen: **ik heb het woord ‘defensief gedrag’ nooit gebruikt en zal dat ook nooit doen. Wolven verdedigen niets.** Ik zou het ‘vermijdingsgedrag’ noemen. Dat klopt: **ze proberen situaties te vermijden waarin ze zich onveilig voelen, waarin ze niet weten wat er gaat gebeuren, en daarom kunnen ze voorzichtig zijn. Dus het is vermijding, niet verdediging. In mijn leven heb ik drie of vier keer welpen of hybriden uit een hol**

gehaald terwijl de moeder aanwezig was. De moeder vertrok onmiddellijk en kwam terug zodra ik het hol verliet. Dus er is helemaal geen verdediging, alleen vermijding. Dit is heel belangrijk om te weten.

Van Maanen: Ja, dat is belangrijk, want veel mensen die niets weten over wolvengedrag hadden medelijden met die wolf en zeiden: "Hij doet alleen wat elke goede vader zou doen om zijn kinderen te beschermen." Maar eerlijk gezegd: Bram was een goede vader. Ik heb hem met zijn welpen geobserveerd en ben ook heel dicht bij de welpen geweest terwijl Bram erbij was, maar hij vertoonde toen nooit agressief gedrag. En ik ben het eens met Luigi: wetenschappelijke gegevens tonen aan dat wolven normaal gesproken hun welpen niet agressief verdedigen. Er zijn voorbeelden van wolven die op afstand blaffen, zoals een hond, maar nooit agressieve interacties zoals een beer bijvoorbeeld zou doen. Ik ken geen voorbeelden van wolven die dat doen. In mijn ervaring blijven ouderwolven uit het zicht of janken zelfs als ik in de buurt ben.

Interviewer: Volgende vraag: Wolven die naar mensen kijken of hen volgen, worden door het publiek vaak gezien als vriendelijk. Mensen zien geen agressie: geen gegrom, geen ontblote tanden. Als gedragsspecialist zou ik zeggen: als er geen duidelijke tekenen van vriendelijkheid zijn, moet dit gedrag worden gezien als verkenning. Zijn jullie het daarmee eens? En zo niet, hoe moeten we wolven interpreteren die mensen benaderen? Wanneer is het onschuldig en wanneer wordt het zorgelijk?

Boitani: Het is heel moeilijk te zeggen wanneer het onschuldig is of niet. Je kunt een wolf hebben die heel dicht bij mensen komt en volledig onschuldig is, en een andere die gevaarlijk kan zijn, zelfs op afstand. Ik heb daar geen sluitend antwoord op. Maar ik zou zeggen: **als we richtlijnen opstellen voor het beheer van tamme wolven, moeten we een arbitraire afstand kiezen.** Je noemde 30 meter, bijvoorbeeld. Het had ook 50 meter kunnen zijn, of 20. **We moeten een grens bepalen: voorbij die afstand moeten we ingrijpen.** Het is een kwestie van **overeenstemming vinden over hoe we wolven beheren, liefst op Europees niveau of minstens nationaal, zodat er duidelijke richtlijnen zijn voor mensen.**

Van Maanen: In Nederland hebben we een escalatiesysteem waarin we die **arbitraire grens van 30 meter gebruiken, die eigenlijk is bedacht voor wolven in afgelegen gebieden zoals Finland.** Maar in Nederland hebben we veel nauwere interacties, die niet altijd schadelijk zijn. Toch is het eerlijk om te zeggen dat we twee gevallen hebben gehad waarin wolven mensen hebben gebeten. Als je naar de geschiedenis kijkt: één wolf was als welp al heel dicht bij mensen, mogelijk gevoerd door fotografen. Daar zijn aanwijzingen voor. En een paar jaar later beet die wolf een persoon. Bij wolf Bram weten we niet veel over zijn vroege geschiedenis, maar hij is geboren in Nederland, in een druk recreatiegebied. Hij groeide dus op dicht bij mensen. Daarna begon hij honden te onderzoeken in zijn territorium en ging vervolgens over tot bijten: eerst een meisje, daarna nog een meisje, en uiteindelijk een incident: die aanval was het stevig bijten van een vrouw bij een meer, en de allerlaatste aanval was het meesleuren van een jongetje het bos in. Het escaleerde dus. Daarom moeten we al in

een heel vroeg stadium kijken wanneer wolven beginnen te interacteren met mensen – en ook met honden – en dat mogelijk al beoordelen als problematisch gedrag.

Interviewer: Je zei net dat wolven die dichterbij mensen komen, onvoorspelbaar zijn. Logisch, het zijn wilde dieren. Maar hoe moeten mensen hiermee omgaan?

Boitani: Ik hou van wolven en ik raad mensen altijd aan om te genieten van de mogelijkheid om wolven te zien, maar op afstand. Ik ben groot voorstander van het behouden van afstand tussen wilde dieren en mensen. Er is geen manier waarop we vrienden kunnen worden met een dier als de wolf, tot het punt dat hij zich gedraagt als een hond. Wolven zijn geen honden, ze zijn wolven. We moeten alles doen om die afstand te bewaren. Dus als een wolf dichterbij komt, moeten we hem wegjagen en onaardig doen.

Interviewer: Stel dat mensen onaardig doen, stenen gooien, schreeuwen, met armen zwaaien, en de wolf blijft gewoon staan. Wat dan?

Boitani: Mijn advies – en ik weet dat veel mensen dit niet leuk zullen vinden – is dat we **in zulke gevallen te maken hebben met een potentieel tamme wolf, en die moet worden verwijderd.**

Interviewer: Volgende vraag: Bij veel dieren zien we dat individuen in beschermde gebieden met weinig jachtdruk veel minder schuw zijn, terwijl intensieve vervolging leidt tot meer stress, grotere vluchtafstand en langdurige gedragsveranderingen. Is het denkbaar dat wolven oorspronkelijk niet schuw waren voor mensen, maar dat ze die schuwheid ontwikkelden door jacht en vervolging?

Boitani: Moeilijk om te speculeren over een zo ver verleden. Maar we kunnen wel iets zeggen op basis van feiten. **We weten zeker dat wolven vroeger mensen hebben aangevallen en gedood, vooral kinderen, jonge herders, mensen die slecht ter been waren. Dit ging eeuwenlang door, tot in de vroege 19e eeuw. Wat echt een verandering bracht, was de uitvinding van vuurwapens. Wolven leerden onmiddellijk dat mensen gevaarlijk konden zijn, zelfs op afstand. Dus vergrootten ze hun afstand tot mensen.**

We hebben cijfers die deze verschuiving ondersteunen: kijk naar het aantal mensen dat door wolven werd gedood – dat kun je terugvinden in registers van veel gemeenten in Europa – en daarna stopte het. Sindsdien houden wolven afstand van mensen. Maar wolven zijn, zoals ik steeds herhaal, de meest aanpasbare dieren op aarde. Ze kunnen veranderen. En één van de wortels van die aanpasbaarheid is dat wolven niet allemaal hetzelfde zijn: er zijn timide dieren, schuwe dieren, brutale dieren, zeer actieve dieren, afhankelijk van leeftijd, sociale status, enzovoort. **Je kunt een wolf hebben die naar een kind kijkt en denkt: “Hé, wat is dat? Zou dat goed voedsel zijn?” en het kind grijpt om het te testen. Dat is gebeurd – ook in Rome vorig jaar. Een kind werd gegrepen door een wolf en de vader moest ingrijpen om het dier weg te jagen.**

En terwijl we nu praten, hebben we twee wolven – een paar, waarvan één met een zenderhalsband – in een van de grote villa's midden in Rome. Geen enkele wandelaar heeft die wolven ooit gezien, maar we weten dat ze er zijn dankzij de zenderhalsbanden. **Dus: houd rekening met individuele variabiliteit bij wolven en maak geen verhaal dat voor allemaal geldt.**

Van Maanen: Ik geloof dat er veel waarheid zit in de geschiedenis zoals Luigi schetst. Wolven in het verleden – in de late middeleeuwen, de renaissance, tot in de 19e eeuw – hebben inderdaad mensen aangevallen, zoals blijkt uit politierapporten en andere bronnen, vooral kinderen en zwakke mensen. Dit werd verergerd door factoren zoals hondsdolheid, oorlogen, hongersnood, en jonge mensen die vee moesten hoeden. Toen vuurwapens en vergif werden geïntroduceerd, werd de wolf sterk gedecimeerd en bleef hij alleen in afgelegen gebieden. Nu is hij teruggekeerd uit die gebieden in grotere aantallen. Dat vergroot de kans dat individuele wolven door hun persoonlijkheid en bepaalde omstandigheden 'het verkeerde doen'. Niet alle wolven zullen dat doen, maar de kans op interacties is groter. Het is een slim dier, een intelligent dier, en het zal nieuwe situaties en kansen uitproberen.

Boitani: Over honden gesproken: In 70% van de gevallen van brutaal gedrag speelt een hond een rol.

Interviewer: In Nederland hebben we ongeveer 1,7 miljoen honden in een relatief klein gebied. Denk je dat dit de kans vergroot dat wolven sneller aan mensen wennen, omdat ze eerst op honden afkomen en dan ontdekken dat mensen geen bedreiging vormen?

Boitani: **Honden zijn een gemakkelijke prooi voor wolven.** Het probleem is dat het hier in Italië al is gebeurd dat een wolf dicht bij mensen kwam om een hond te grijpen. De eigenaar probeerde te reageren en kreeg een beet – net zoals je een beet kunt krijgen als je twee vechtende honden uit elkaar probeert te halen. Precies hetzelfde patroon. **Dit is potentieel gevaarlijk**, want een beet van een wolf tijdens een gevecht met een hond kan ernstige gevolgen hebben. **Samenleven met honden is moeilijk, en ik zou iedereen met een hond aanraden niet in wolvengebieden te wandelen. Dat is een uitnodiging voor de wolf om dichtbij te komen en je hond als prooi te testen.**

Interviewer: Dan een heel serieus probleem: We hebben blinde mensen in Nederland, en sommigen hebben een geleidehond. Sommigen wonen in wolvengebieden. Ik heb met twee mensen gesproken die zeiden: "We kunnen niet meer overal komen waar we vroeger kwamen, want we kunnen de wolf niet zien en zijn bang dat hij onze geleidehond zal doden." Hoe gaan jullie daar in Italië mee om?

Boitani: Eerlijk gezegd heb ik nog nooit van dit probleem gehoord ergens anders in Europa, maar dat komt waarschijnlijk omdat **nergens anders de omstandigheden zijn zoals in Nederland. Nederland is in feite een grote tuin, geen natuurgebied. Het is dus normaal dat een blinde persoon overal kan wandelen.** Maar ik denk ook dat dit probleem niet overal in het land voorkomt, maar op specifieke plekken. Dat moet worden

aangepakt binnen het kader van een algemeen wolvenbeheerplan. En **als er in die specifieke gevallen een conflict is, moet de wolf worden verwijderd.**

Interviewer: Zijn er gegevens over specifiek gedrag van wolven die gevoerd zijn?

Boitani: Als een wolf gevoerd is zonder dat hem iets overkomt, komt hij terug voor meer voedsel. Waarom niet? Het is zo makkelijk. Dus als je een wolf herhaaldelijk dicht bij mensen ziet komen die hem daadwerkelijk voeren, dan is dat een indicatie van een gehabitueerd dier. **Dat gedrag is heel moeilijk terug te draaien.**

Interviewer: Ik stel die vraag omdat bij honden geldt: als ze gewend zijn gevoerd te worden, komt het voedsel meestal uit een zak of een tas. Honden herkennen dat: zien ze iemand met een tas, dan denken ze “hé, die gaat me voeren.” Mensen zonder tas laten ze met rust. Ik neem aan dat wolven dat ook kunnen onderscheiden?

Boitani: Ik ken geen gegevens die deze aanname ondersteunt. Het kan best zo zijn, maar het blijft een goede hypothese voor onderzoek. Het probleem is dat we niet veel gegevens hebben, niet genoeg gevallen om statistisch significant te zijn.

Van Maanen: Nou, als we even wachten, kun je naar Nederland komen voor onderzoek. We hadden al een geval, ongeveer twee jaar geleden, waarin een jonge wolf onbedoeld werd gevoerd bij een picknickplaats met veel fastfoodrestaurants in de buurt. Mensen lieten daar afval achter, half opgegeten voedsel, en deze wolf kwam daar vaak. Hij vertoonde geen agressie en doet dat nog steeds niet. Dus het betekent niet altijd dat een gevoerde wolf agressief wordt, maar het is zeker ongewenst. We moeten dit beheren. Misschien moeten we kijken naar de VS, waar ze zeggen: “A fed bear is a dead bear.” We zouden hogere boetes moeten hebben voor mensen die afval achterlaten in wolvengebieden.

Interviewer: Luigi, nog een vraag: In het rapport Bold behaviour (2024), pagina 32, wordt onderscheid gemaakt tussen kleine, middelgrote en grote landen op basis van de beschikbaarheid van semi-natuurlijk habitat. Nederland valt in de kleinste categorie. Wat betekent dat volgens jou voor hoe we een gunstige staat van instandhouding moeten interpreteren in Nederland?

Boitani: Dat is een heel ingewikkelde vraag, Debbie, en zou een uur discussie vergen. We hebben een rapport gemaakt over hoe om te gaan met het concept van gunstige staat van instandhouding (Favourable Conservation Status, FCS) in Europa. **We maken onderscheid tussen FCS op populatieschaal en op landschaal.** Het is duidelijk dat een land als Luxemburg niet hetzelfde aantal wolven kan hebben als Duitsland. Dus **als we spreken over een populatie, bedoelen we een entiteit die relatief homogeen is qua aantallen, dichtheid, ecologie en beheer. Het is geen biologische populatie, maar een beheerseenheid.**

We stellen voor om te streven naar FCS op populatieniveau, zodat de lange termijn instandhouding van wolven verzekerd is. **Binnen die populatie dragen individuele landen bij wat ze kunnen en willen – dat is een politieke beslissing.** Die beslissing

moet wel gelinkt zijn aan wat er op populatieniveau gebeurt. Dus Duitsland, groot land, grote gebieden, kan meer wolven hebben. **Nederland kan besluiten om 1, 2, 3, 10, 11, 50 roedels te hebben – wat je ook beslist – en zich daaraan houden, wetende dat dit constant beheer vereist. Dagelijks beheer, niet af en toe als er een nieuwe Bram opduikt die problemen veroorzaakt. Het beheren van een populatie is een dagelijkse taak.**

Interviewer: Stel dat we in Nederland maximaal 10 roedels willen beheren. Wat zou het effect van beheer zijn? Als je begint met het bejagen van wolven, heeft dat bijwerkingen?

Boitani: Ja, destabilisatie van roedels is een realiteit. Je kunt krijgen dat een roedel uit elkaar valt en zich meer verspreidt dan je wilt. Als die roedel gewend was om vee aan te vallen, kan hij afhankelijker worden van vee door verminderde capaciteit om wild te jagen. Er is een langlopend, onopgelost debat binnen het wolvenbeheer over de vraag of je willekeurig in de populatie moet schieten of individuele roedels moet verwijderen. Prima, je kunt individuele roedels verwijderen als je wilt. Maar eerlijk gezegd ben ik niet erg enthousiast over deze discussie; ik vind het uiteindelijk vrij irrelevant. Wat echt het verschil maakt, is dat we ons bewust moeten zijn dat een wolvenpopulatie tot wel 30-40% per jaar kan groeien, wat een enorme toename is.

Dus wetende dat, weten we dat we vrij snel moeten ingrijpen op basis van politieke beslissingen. Zijn de Nederlanders er klaar voor om wolven in het centrum van Amsterdam te hebben? Ja? Oké, laten we het gaan. We zullen we het zien.

Ik weet dat het niet mogelijk is, maar stel dat mensen het vragen... In een stad als Rome of Amsterdam wonen miljoenen mensen. Als je het mij vraagt: ik ben heel blij om wolven in mijn tuin te hebben, want ik weet dat ik gewoon mijn hond binnen moet houden, maar dat is alles. Maar er zijn veel andere mensen die dat absoluut niet willen. En politiek is de kunst om overeenstemming te vinden tussen al die diversiteit.

Interviewer: En zelfs al is de wolf een symbool van de geboorte van Rome, Lupa, had je toen je begon met het beschermen van de wolf verwacht dat er problemen zouden ontstaan zoals nu in Nederland?

Boitani: Als ik denk aan de eerste gegevens die ik in 1972 verzamelde, zeker niet. Nee, ik dacht toen niet eens dat wolven de Alpen zouden bereiken. En nu hebben we een van de grootste populaties in de Alpen, van Frankrijk tot Slovenië. Wolven zijn inderdaad fascinerende dieren, juist daarom. Ze zullen nooit ophouden mensen te fascineren die met hen werken. Ze bieden altijd nieuwe informatie, nieuwe gegevens, nieuwe inzichten.

Tot een paar jaar geleden wisten we bijvoorbeeld niet dat meer dan één vrouwtje in dezelfde roedel kan reproduceren. We hielden vast aan het idee dat er slechts één paar was, met één vrouwtje. Nu weten we dat dit slechts een optie is, het gaat niet altijd zo. En ik ben er zeker van dat er nog andere aspecten van hun natuurlijke aard zijn die we niet kennen.

Daarom stel ik altijd voor – sorry, ik ben bevooroordeeld als onderzoeker – waarom zetten we niet meer zenderhalsbanden op wolven, vooral in Nederland? Jullie zijn uniek in de combinatie van wolven en 600 mensen per vierkante kilometer. Jullie zijn echt een uitzondering, en het bestuderen van wolven daar zou extreem interessant zijn. Dus we hebben veel meer zenderhalsbanden nodig.

Interviewer: Dat brengt me bij een vraag: We hebben organisaties in Nederland – misschien ook in Italië – die het individuele dier verdedigen, zelfs als dat dier een risico vormt voor de samenleving. Vind je dat ze een noodzakelijke tegenhanger zijn, of maken ze de situatie ingewikkelder?

Boitani: Ze maken de situatie zeker ingewikkelder, maar ik zou niet willen dat ze verdwijnen. Ze zijn een onderdeel van onze samenleving. Ze vertegenwoordigen belangrijke ethische aspecten en moeten aan tafel zitten – **de tafel waar alle belanghebbenden samenkomen om hun standpunten naar voren te brengen**. Of ze belangrijk zijn voor natuurbehoud is een heel ingewikkelde vraag, Debbie. Maar we weten dat het mogelijk is om elementen van dierenrechten te combineren met die van ecologen. Ze staan niet per se tegenover elkaar.

Interviewer: Is het schadelijk voor een wolf om een zenderhalsband te krijgen?

Je kunt denken dat hij liever geen halsband heeft, maar alle informatie en gegevens die we hebben uit vele studies – vanaf de eerste radiohalsbanden in Noord-Amerika, vanaf de vroege jaren '70 in Europa en overall weten we dat het gedrag en de ecologie van wolven niet worden beïnvloed door halsbanden. We hebben moeders gehad die vlak voor het werpen een halsband kregen. We hebben vrouwtjes met een halsband in het hol gehad. We hebben zenderhalsbanden gebruikt in allerlei situaties, en het gedrag dat we observeerden was altijd normaal, zoals bij andere wolven. Dus ik zou zeggen: **vergeleken met het mogelijke ongemak zijn de hoeveelheid gegevens en het voordeel voor het beheer van dezelfde wolf enorm.**

Van Maanen: Wat ik belangrijk vind, is dat we in Nederland een unieke situatie hebben: wolven leven in een zeer intensief gecultiveerd landschap, een van de meest intensieve ter wereld. Veel mensen, veel interactie tussen wolven en mensen. Dus wat we nodig hebben, is een goed onderzoeksprogramma. Ik denk dat dat in Nederland nog niet goed is opgezet: duidelijke onderzoeksvragen formuleren. Waarom willen we wolven zenderen? Wat willen we weten? Hoeveel wolven willen we zenderen? Etc. Ik denk dat we daar nog maar net mee beginnen en dat we het moeten doen zoals Luigi suggereert.

Boitani: ik ben het volledig eens. Mijn voorstel is om één roedel te selecteren en daarop te focussen. Ik zou geen energie, geld en halsbanden verspreiden over meerdere roedels alleen om te zien wat ze doen. Kies een regio en één of twee roedels die naast elkaar leven, en focus daarop. Vooral jonge dieren die op het punt staan te disperseren zijn belangrijk om te volgen, om te zien hoe ze overleven en omgaan met een omgeving zoals die in Nederland of België.

Van Maanen: Ja, en natuurlijk hebben we bij sommige roedels al een intensief netwerk van camera's om hun bewegingen te volgen en ook om te kijken wat ze eten qua wild. Dat is best verbazingwekkend. Toen de eerste wolven naar Nederland kwamen, dacht ik dat er misschien niet genoeg wild was buiten de gebieden met herten en wilde zwijnen. Maar wat ik zie, is dat wolven zelfs goed gedijen in landschappen waar alleen reeën en hazen zijn. Ze doen het prima. En we kunnen nog veel meer leren over hun gedrag. Ze plunderen kippenboerderijen zoals vossen dat doen.

Interviewer: Toen de wolf voor het eerst naar Nederland kwam, zei men: wolven springen niet, ze graven liever. Nu weten we dat wolven springen. Wat vind je van springen, graven en afrasteringen?

Boitani: Ik ben echt verbijsterd. De persoon die zegt “nee, ze springen niet, ze graven” zou verwijderd moeten worden. Waarom zomaar iets zeggen zonder kennis van de natuurlijke aard van wolven? **Natuurlijk kunnen wolven springen.**

Van Maanen: Maar er is zoveel onzin gezegd over wolven in het begin: een wolf zou nooit een paard aanvallen, nooit een hond aanvallen.

Boitani: Ik ben verbaasd over zulke uitspraken. We hebben het niet over wezens van Mars. Er zijn tonnen wetenschappelijke artikelen over wolven. **De wolf is een van de meest bestudeerde dieren ter wereld. Dus waarom niet gewoon de literatuur raadplegen voordat je iets doms zegt?**

Wolven kunnen springen. Ik zag een vrouwtjeswolf bij een omheining voor mijn ogen, die zich door mij in de richting van het hek gedrukt voelde, en ze sprong 3,5 meter hoog – helemaal alleen. Wolven doen dat normaal niet, maar het kan. **Een hek van 2 meter is niets voor een wolf. Natuurlijk, als er een gat is, graven ze misschien liever. Het hangt af van de situatie.** Er zijn zoveel variabelen in het veld dat je niet altijd kunt voorspellen wat er gebeurt.

Interviewer: Als dierhouders dit horen, zeggen ze waarschijnlijk: “Dan heeft een wolfwerend hek geen zin, want hij springt er toch overheen.”

Boitani: Nee. Wolvenhekken zijn meestal geëlektrificeerd. Je kunt een hek van 2 meter hebben met één of twee elektrische draden buiten het hek, op 20 of 30 cm afstand van het hek. Dat voorkomt dat wolven eroverheen springen. In Abruzzo, Midden-Italië, hebben we al eeuwen vee en zelfs nu nog. Het hek, een laag elektrisch hek, samen met een waakhond, is genoeg. Iedereen is welkom om naar Abruzzo te komen en met herders te praten. Ik sprak onlangs nog met een herder met duizend schapen: hij verloor vorig jaar nul schapen aan beren of wolven.

Interviewer: Als ik het goed begrijp, zeg je dat er een elektrische draad buiten het hek moet zijn, op 30 cm afstand, en dat is anders dan het advies in Nederland, waar men zegt: zet draden op 20 cm, 40 cm, enzovoort, maar dicht tegen het hek.

Boitani: Ja, dat klopt. Maar we hebben ook voorbeelden van mensen die dubbele elektrische hekken zetten met 8.000 volt, en een wolf springt er toch overheen. Het

hangt ook af van individuele wolven die leren springen of niet bang zijn voor het hek. Ik heb voorbeelden gezien van wolven die een elektrische schok kregen en de volgende dag terugkwamen om hetzelfde hek opnieuw te nemen. Dat is dus ook individualiteit.

We moeten altijd iets doen – een hek plaatsen – en misschien in de toekomst kijken naar slimmere oplossingen om betere afschrikmiddelen te maken.

Laatste opmerking: **Er is geen manier om het risico op nul te brengen. Geen enkele.** Maar het is belangrijk om het risico terug te brengen tot een aanvaardbaar niveau. Als een herder twee of drie schapen per jaar verliest, is dat niets. Waarschijnlijk sterven er meer door ziekte. Maar als een herder 300 schapen verliest, dan is dat een probleem. Zelfs 30 is een probleem. Dus wat ik zeg, is dat alle huidige technieken om wolvenpredatie op vee te voorkomen, technieken die werken, kunnen massale slachtingen voorkomen, maar brengen het risico niet terug tot nul. **Daar moeten we eerlijk over zijn.**

Interviewer: In Duitsland was er een wolf genaamd Gloria die herhaaldelijk over hoge hekken sprong. In theorie, als ze welpen heeft, kan ze hen leren hetzelfde te doen. Denk je dat het nodig is om een wolf zoals zij uit de populatie te halen?

Boitani: Welpen zijn niet allemaal hetzelfde. Je kunt er één hebben die brutaal en actief is en het gedrag van de moeder volgt, en anderen die schuw en timide zijn en gewoon buiten het hek wachten. Sommigen zijn slim en nemen geen risico, wachten tot de anderen met voedsel terugkomen. Je hebt allerlei soorten gedrag. **Dus ja, het verwijderen van een dier dat alle preventie maatregelen weet te omzeilen, is een optie. Absoluut. Waarom niet? En we mogen nooit vergeten dat wolven veel kunnen leren, vooral welpen van hun ouders. Ze kunnen gedrag overnemen dat voor hen handig is, zolang het geen gevaar oplevert.**

Interviewer: Ik las het rapport The Fear of Wolves: A Review of wolf Attacks on Humans van John Linnell. Hij legt vier factoren uit die altijd aanwezig waren bij incidenten met wolven: hondsdoelheid (dat hebben we niet in Nederland), gewenning (dat hebben we wel), kunstmatige landschappen (hebben we zeker), en provocatie. Is het niet verstandig dat een organisatie zoals Large Carnivore Initiatief aandacht besteedt aan provocatie en adviseert hoe daarmee om te gaan?

Boitani: Ja, aandacht besteden aan provocatie kunnen we. Mensen leren om geen aanvallen uit te lokken is waarschijnlijk vandaag de dag de belangrijkste factor van de vier die je noemde. **We kunnen het landschap van Nederland niet veranderen, dus het enige wat we kunnen doen is extra inspanningen leveren vergeleken met de rest van Europa. Nederland zou echt moeten overwegen om extra maatregelen te nemen om afstand tussen mensen en wolven te bewaren.** Dat kan betekenen: strengere regels om **wolven die menselijke gebieden binnendringen te beperken**, meer dan vergeleken met de rest van Europa. **Dat zou de prijs zijn van samenleven in Nederland, die duidelijk hoger is dan in bijvoorbeeld de Alpen of centraal Spanje.**

Interviewer: We hebben twee of drie gevallen in Nederland waarin een wolf iemand heeft gebeten. Als hij maar één keer bijt en daarna maanden niet meer wordt gezien, beschouw je die wolf dan nog steeds als een bedreiging?

Boitani: Dat is een heel goede vraag, maar we hebben niet genoeg gegevens om daar een statistisch significant antwoord op te geven. Ik zou de situatie heel zorgvuldig volgen. Uiteindelijk wil je het risiconiveau beoordelen dat je bereid bent te accepteren. Als het een gebied is waar een nieuwe ontmoeting met mensen waarschijnlijk is, maar niet zo belangrijk, zou ik waarschijnlijk afwachten. Maar **als het in een zeer dichtbevolkt gebied is, of in een recreatiepark waar veel kinderen vrij rondlopen, dan zou ik waarschijnlijk overgaan tot het verwijderen van dat dier.** Het hangt dus sterk van de context af.

Interviewer: Zou het dan niet een goed idee zijn om zo'n wolf een zenderhalsband te geven, zodat we kunnen zien waar hij heen gaat?

Boitani: Absoluut. Ik pleit ervoor om zoveel mogelijk wolven te zenderen, vooral in gebieden waar de interactie met mensen groot is. In het geval dat je noemt, zou een zenderhalsband zeker een enorme hulp zijn.

Interviewer: Sommige mensen zeggen dat we de natuur met rust moeten laten en dat wolven zichzelf reguleren bij overpopulatie. Is dat waar?

Boitani: **Wolven reguleren zichzelf niet als zodanig. Het is voedsel dat hen reguleert. En in een land als Nederland is er overal genoeg voedsel: wild, huisdieren, alles. Dus de populatie zal groeien tot het niveau dat wordt beperkt door de hoeveelheid en beschikbaarheid van voedsel. En normaal gesproken ligt dat niveau in een sterk door mensen beïnvloed gebied zoals Europa hoger dan wij kunnen verdragen. Daarom is in bepaalde gevallen verwijdering noodzakelijk om het in balans te houden met onze behoeften en mogelijkheden.**

Dat alles mag niet gebeuren op basis van gevoelens, dromen of verkeerde informatie, maar **moet sterk wetenschappelijk onderbouwd zijn.** Wetenschappers kunnen vandaag berekenen hoeveel wolven er zijn, hoe snel ze kunnen toenemen, de populatietrend voorspellen en advies geven. Maar **uiteindelijk is de beslissing politiek. Het is een politieke beslissing van alle belanghebbenden samen, die moeten bepalen wat het limiet is en welke kosten de lokale gemeenschap bereid is te dragen.**

Natuurlijk zijn er internationale regels waaraan we moeten voldoen. In Europa is de basiswet voor milieu de Habitatrichtlijn, en die zegt heel duidelijk dat de wolf een beschermde soort is, ongeacht waar hij voorkomt. Alle landen zijn verplicht om de wolvenpopulatie in een gunstige staat van instandhouding te houden. **We kunnen discussiëren over wat dat betekent en welke compromissen mogelijk zijn, maar we mogen niet vergeten dat we deel uitmaken van een continent en dat wolven overal voorkomen. We moeten samenwerken om een oplossing te vinden voor onze co-existentie met deze dieren.**

Interviewer: De wolf is gedegradeerd in de Habitatrichtlijn. Maar op 17 december 2025 ondertekenden 213 organisaties een brief waarin werd gevraagd om de wolf weer de hoogste beschermingsstatus te geven. Ben je het daarmee eens? En zo ja, waarom is het zo noodzakelijk dat de wolf strikt beschermd blijft?

Boitani: Het verlagen van de beschermingsstatus is op zich geen ramp. Het kan zelfs een goed teken zijn: dat de soort het zo goed doet dat hij niet meer strikt beschermd hoeft te worden. Dus ik ben niet tegen het verlagen van de beschermingsstatus. Maar in het geval van de wolf voelden we ons allemaal slecht, omdat de beslissing duidelijk een politieke beslissing was, genomen op basis van politiek voordeel voor sommige partijen ten koste van andere. Daarom heeft LCIE zelfs een standpunt ingenomen waarin we stelden dat de verlaging van de beschermingsstatus voortijdig was en dat we geen noodzaak zagen voor deze stap.

Er was namelijk altijd al voldoende flexibiliteit om dieren te verwijderen die verwijderd moesten worden, of om de populatie op een lager niveau te houden via het derogatiesysteem dat al in de Habitatrichtlijn bestond. Er was dus geen reden om te haasten met deze verlaging, zoals nu is gebeurd. We maken ons zorgen dat dit het eerste geval kan zijn van een lange reeks mogelijke verlagingen van de beschermingsstatus van andere beschermde soorten in Europa, en dat is een ernstig probleem.

Interviewer: Wolven overleefden in het oosten van Europa toen er nog een grens was tussen Oost- en West-Europa. Niemand hield toezicht, niemand reguleerde het. Ze deden het gewoon zelf.

Boitani: Nee, ze werden in veel gebieden bejaagd.

Interviewer: Oké, dat maakt mijn vraag nog urgenter, want nu reguleren we het. We tellen ze en hebben een aantal waarvan we zeggen: dat is nodig om de populatie gezond te houden. Maar de populatie bleef gezond toen ze werden bejaagd en toen er minder wolven waren in Oost-Europa.

Boitani: Je raakt een heel gevoelig punt, Debbie: **de rol van jacht in natuurbehoud.** Dat is een zeer interessant onderwerp voor veel soorten. **Jacht is eigenlijk een van de redenen waarom sommige soorten behouden blijven.** Neem bijvoorbeeld beren. In Kroatië worden beren al sinds mensenheugenis bejaagd. In Slovenië zijn er veel beren, juist omdat ze worden bejaagd en er een economie rond die jacht bestaat. Dat is belangrijk: mensen zijn zich daarvan bewust en willen veel beren, en zijn bereid tot compromissen om samen te leven met beren, omdat ze weten dat er een economisch voordeel is.

Daarnaast is er het filosofische besluit van de Europese Unie toen zij de Habitatrichtlijn opstelden: ze willen meer natuur in Europa, meer wilde gebieden, meer soorten die terugkeren. Daarom werd de Habitatrichtlijn ingevoerd, die soorten beschermt op verschillende niveaus en beschermde gebieden instelt waar nodig. Die hele filosofie van

natuurbehoud is een van de pijlers van het EU-beleid. Het beschermen van de wolf maakt daar deel van uit en werd ingevoerd toen er weinig wolven waren, vooral in West-Europa.

Nu verspreidt de wolf zich. Dus verlaging van de beschermingsstatus zou beheersbaar zijn als er instrumenten waren zoals sterke monitoring, planning, samenwerking over grenzen heen, enzovoort. Dan is verlaging geen ramp. Helaas zijn veel van die instrumenten nog niet goed ingevoerd.

Interviewer: Laatste twee vragen: Luigi, wat denk je dat de grootste misvattingen zijn bij zowel voor- als tegenstanders van de wolf?

Boitani: Mijn goede vriend David Mech schreef een artikel met de titel: **Are we sanctifying the wolf? (Verklaren we de wolf heilig?) En dat is het grootste gevaar.** Ik heb mijn hele leven gevochten tegen mensen die alle wolven wilden doden – en dat waren er veel. Naarmate het wolvenbehoud vorderde, zag ik de opkomst van een beweging die vóór wolven is, maar op een fundamentalistische manier. Dus **ik denk dat we de fundamentalisten aan beide kanten moeten aanpakken: degenen die alle wolven willen doden zijn, naar mijn mening, dom, en degenen die elke wolf tegen elke prijs willen redden, zijn even dom.**

We moeten een middenweg vinden, gebaseerd op rationaliteit en op het onvermijdelijke **compromis** dat we moeten sluiten tussen **alle onderdelen van de samenleving**. Ons democratisch leven is een voorbeeld van compromis, en dat moeten we ook doen met wolven en natuurbehoud.

Van Maanen: Er was een Amerikaanse bioloog, ook een wolvenexpert, die zei: **Van alle wilde dieren vraagt de wolf het meeste wijsheid van de mens.** Dat kun je op veel manieren interpreteren. We moeten wijs zijn, maar ook realistisch.

Interviewer: Laatste vraag: Als Nederlandse beleidsmakers één boodschap uit jouw werk zouden moeten meenemen, Luigi, wat zou dat zijn?

Boitani: **Mijn belangrijkste boodschap is dat er geen oplossing is die overal werkt. Wat werkt in Midden-Italië, werkt niet per se in Nederland, en soms zelfs niet in hetzelfde land.** Wat werkt in Midden-Italië, werkt niet in de Alpen. Dus mijn boodschap is: **gebruik alle mogelijke kennis – van je dieren, van je ecologische situatie, van bestaande literatuur en van echte experts – en maak een plan. Maak een plan op zo groot mogelijke schaal. In Nederland moet dat op nationale schaal, niet op provinciale schaal. Maak een plan en houd je eraan. En monitoren, monitoren, monitoren.**

Ik weet dat dit voor Nederland vanzelfsprekend lijkt, omdat jullie veel monitoren en dat goed doen, maar in veel andere landen gebeurt dat niet. Daar worden regels toegepast en vervolgens vergeet men te kijken naar de uitkomst.

Interviewer: Ik wil jullie beiden bedanken voor jullie deelname. Dank je wel, Luigi. Dank je wel, Erwin.